

„Немају шта да обуку“.

Под горњим насловом, 1857, објављена је у Америци једна сатирична песма која је одмах, као експлозија, одјекнула широм Сједињених Држава, и освојила на јуриш читаоце. Писац је био један многострано обдарен и образован човек, адвокат Виљем Ален Батлер. Успех, ма колико да је био огроман, био је заслужен. Песма је савршена. Све је у њој првога реда: — основна тема песме (која је и уметнички занимљива и морално оправдана); богатство инвенције у појединостима; психолошка тачност диалога; стална духовитост; оштра сатира у доброћудном тону, који се, на крају, од једном дубоко уозбиљи; уметничко развијање и дикција, који су, у исто време, логично тако правилни као да је песма писана у невезаном слогу. Све је у њој, одиста, тако природно срочено да изгледа да бисмо све исте речи, и истим редом, морали употребити кад бисмо писали и у прози. А песма је, међутим, кроз целу своју дужину од триста шездесет стихова испевана у живим, течним, крепким амфибрасима, дактилима, и анапестима, са сликовима звучним, разноструким, често акробатским, и тако „ретким“ да скоро сваки крај стиха доноси собом изненађење. Као и друге савршене песме, и ова је „лепа као лепа проза“. Има тако у светској књижевности врло много узоритих, већих и мањих дела *првога* реда, од такозваних „мањих“ песника. Нов доказ за то да, стварно и строго, нема добрих и великих песника, но само добрих и великих песама,

Такву песму *приказати* у кратком изводу, није могуће. То и није моја намера. Као и једну другу песму коју ћу навести, тако и ову наводим у другом циљу.

Наводи ће бити више збијени изводи но наводи.

*

Песма *Немају шта да обуку* почиње:

Мис Флору Мак Фривол, са Мадисон-сквера
 Свака три месеца невоља патера
 Да с госпођом Харис путује у Париз,
 Да купе одела...

Јер те две јадне Америчанке из најелегантнијега краја Њујорка, и ако су са свог последњег пута донеле толико ствари да су ове „чиниле главни товар прекоокеанског пароброда“, — сад опет „немају шта да обуку“. И зато су сад поново у Паризу, шетају поново „од радње до радње, од јутра до мрака“, „оба две заједно, и свака за себе“, „по времену лепом и времену ружном“, и — „купују све што жене могу ставити на своју главу или на своје ноге, пребацити преко рамена или обвити око паса, метнути напред или натраг, горе или доле“: — „шешире, мантиле, јаке, и шалове“, „од свиле, сатина, кадиве и крепа“, „од свег што се шије, и везе, и плете“, „одело за игру, посело и ручак“, „за пролеће, лето, и јесен и зиму“, и тако даље, — „укратко све, и од свих материала, које је људска индустрија дала“...

Па ипак, пошто се вратила дому свом, и само три месеца пошто је њена роба „на дванаест кола прошла кроз Бродве“, Мис Флора Мак Фривол са Мадисон-сквера била је поново „у крајњем очајању“, јер опет није имала „ништа, баш ништа да обуче“...

Песник прича даље како је између „двеста педесет или шездесет“ Мис Флориних обожаваалаца, и пошто је био одбијен „око двадесет или триде-

сет пута", најпосле успео оживети „оне фосилне остатке које је Мис Флора називала својим осећајима, и онај нешто похабани уметнички судић, који је Мис Флора још увек називала својим срцем"; и тако је постао њеним вереником. С правом вереника, он је једном дошао да је позове на велику игранку код Гђе Пендек. Лепа Мис Флора погледала је свога заручника са сажаљењем: „Хари, *mon cher*, да није ваш смер — да ме срамотите? Ви знате да немам ништа да обучем!" — „Немате ништа да обучете! та..." — Овај несрећни узвик прекиде „најстрашнија батерија Мис Флориних очију, пуних презрења и пренеражења"; а нос — њен лепа грчки нос — дизао се у вис, и дизао све више, док јој је вереник постепено и редом саветовао да понесе своју хаљину од црвеног броката, или ону другу од плаве свиле, трећу од белог сатина; па ону од *moire antique*, па ружичасту, па ону „бисерно сиву", па ону дивну „лила", па сјајну пурпурну, па тамну „мазарин"-плаву, па зелену, па оне две од лаког тарлатана и богатог „гренадина"; или још ону „раскошну хаљину" којом је у Паризу, на двору, „завртела главу народном главару". Мис Флорин нос дизао се све више, док је речито побијала његове предлоге. А кад му је најпосле рекла:

Сад ваљда видите да заиста немам,
Да буквално немам шта да обучем,

а он наставио да јој ређа хаљине које нису биле ни „сувише тамне" ни „сувише светле", и које још није „трипут обукла", — она је најзад планула праведним бесом, и огорчено, с очима које су севале од гњева, она му је довикнула: „Ја се чудим како се таваница није досад срушила и смлавила вас! Ви људи немате осећања, ви саможива, тесногруда, изрођена створења!.. Шта се ви разумете у нашим женским стварима? То значи да ми не верујете!.. Још мало, па бисте ми, — да смете,

— рекли да лажем!... Наша је веридба, господине, покварена!... Да, овога часа!...” Вереников благи одговор био је само „варница у барут”; бура коју бејаше изазвао расла је, све хучнија: „пљусак, олуја, град, муње, громови”, — док језик, немоћан да даље ружи, није уступио место „бујици суза и бури јецања”.

Вративши се кући, разручени заручник је стао размишљати о овом тужном случају тако тешке оскудице. Ствар је била и сувише трагична. И он се на лицу места реши да одмах од сутра поведе истрагу у друштву „горњих десет хиљада”, да види да ли поред Мис Флоре нема и других несрећних жена и девојака које, као и она, немају више шта да обуку. Боно је било његово изненађење кад је за кратко време прикупио жалосну статистику истих беда и тешке оскудице. У једној јединој кући „Петог булевара” нашао је *три* девојке које већ *три* пуне недеље нису имале ништа ново да обуку; тако да више не могу да пођу ни на бал, ни на концерт, ни у цркву. У другој великој суседној кући открио је трагичан случај — тотално одсуство бриселских чипака; — у трећој, једну несрећну породицу која није имала огртаче од правог хермелина; — у четвртој, једну младу заслужну госпођу, која скоро не може да преживи своју несрећу што нема нову руску зибелину; — у петој, очајан случај неиздржљиве тортуре после пропасти пароброда „Пацифика”, са којим је заједно потонуо — не пријатељ или рођак (за чију би судбину млада госпођа можда нашла утехе у религији или стоичкој резигнацији), — но најлепши избор скупocene робе који је икад из Париза отправљен; за који губитак религија не може никад пружити ни најмању утеху, а филозофија нема максима до-
раслих таквим надчовечанским несрећама!...

*

Прекинемо овде ову и сувише жалосну песму америчког песника; спустимо завесу на ове тешке призоре јада и сиротиње!

И променимо тон ироније у тон обичног и непосредног говора. Српски писац ових редака је позитиван човек, и не заноси се нестварним и сентименталним оптимизмом; нити верује да се људи лако поправљају песничким сатирама; они их и не читају. Нико неће очекивати да ће жене о којима је овде реч, непродрмане јачим средствима, икада разумети ко су оне, и шта су; и разумети да то што чине не ваља ни њима, ни Богу, ни људима. Оне неће никад разумети да је свака жена и девојка с паметним очима, обучена у памук и платно, много лепша од њих! Оне не могу разумети да су њихове скупоцене хаљине лепше у кутији и у излогу но на њима; пошто тада под хаљинама нема њих. Шта покривају те хаљине? Тело празне лутке, тело без душе, и тело без главе; пошто би и покрај најбоље воље било тешко онај празан лешњик на врху врата назвати главом. Оне све то не могу саме разумети.

Али би можда било могућно громким гласом пробудити „оне фосилне остатке које оне називају својим осећајима”, и „онај нешто похабани уметнички судић који оне и даље називају својим срцем”. Требало би их упитати — у ово Божићње доба — да ли су, навлачећи своје свилено рубље и свилене хаљине, кадгод помишљале на оне друге жене које, гладне и у хладној соби, шију то њихово скупоцено рухо; и, ако нису, громким гласом натерати их да их се сете. Требало би их натерати силом да чују шта поштен и добар свет мисли и осећа о овим стварима; да чују, кад већ саме не читају, шта каже она бесмртна „Песма о кошуљи”, коју је опет један „мањи” песник, Тома Худ, написао за спас душе и тела радничких рођиња.

— „У соби под испуцаним кровом, с уморним измученим прстима, с капцима тешким и црвеним, у поцепаним хаљинама, девојка седи и шије — шије, шије, шије! — и пева тужним, боним гласом *Песму о кошуљи*. „Ради! ради! ради! од прве петлове песме! Ради! ради! ради! док се звезде не појаве! Ради! ради! ради! док се мозак не почне вртети! Ради! ради! ради! док над дугметима не задремаш, па шијеш даље у сну...

„За коју награду? За постељу од сламе, за кору хлеба, и ове крпе на мени; за један сто, за једну сломљену столицу, го под, и зид тако празан да сам захвална кад моја сенка покојипут падне на њега! О људи који имате своје драге сеје, о људи који имате мајке и љубе! ви не цепате на себи платно, но животе људских створења! Шиј! шиј! шиј! у сиротињи, глади, и гнусу, шиј двоструким концем туђу кошуљу и свој покров!

„Али зашто помињем смрт! Та аветиња сва од костију, ја се ње једва плашим, јер она тако личи на мене саму, зато што постим, увек постим...

„О, Боже! Зашто је хлебац тако скуп,
А крв и месо тако јевтини!“

Бар да је одмора! — „Одмора мало, ма како кратак био! Не доколице за мисли о љубави и нади! но слободнога времена за тугу! Од мало плача било би ми лакше! Али не смем сузу пустити, јер свака кап заклања иглу и конац.

„Тако је девојка, у сиротињи, глади, и гнусу, својим тужним гласом, — о, кад би је богати могли чути! — певала ову *Песму о кошуљи*.“

Ту песму, тај тихи вапај у хладној соби под кровом, и друге вапаје, треба Мис Фривол и Гђу Пендек приморати да чују. Ја сам мало час прекинуо песму америчког песника; али она није завршена; њен крај каже баш ово што је сад казано: — „О госпе, драге моје госпе! оставите првог лепог сунчаног дана ваш Бродве, с његовим мода-

ма, палатама, и раскошју, и упутите се у забачене сокачиће, камо су Глад и Порок сатерали своје жртве; попните се уз опале, трошне степенице, тамо под кровове где несрећници, стари и млади, гладни, полунаги, чуче згрчени од зиме; видите њихове живе костуре; чујте њихов јаук, њихово стењање, и ропац; чујте њихове клетве које звоне као јека из Пакла; — па онда натраг до ваших гардероба, и реците тада, размажена децо помодног живота, реците *тада*, ако смете, да немате шта да обучете!.... И, о! ако однекуд има некога краја где се исправљају неправде које нас овде тако збуњују, где варац отпада и лажни блесак ишчежава у узвишеној сфери у којој душа, незаклоњена позлаћеним аздијама, има ради вишег живота и службе да буде одевена само у чистоту, истину, скромност, и љубав, — пазите, о кћери земаљске, о „луде девице” из Јеванђеља, — пазите да вам се не деси да *ту* немате шта да обучете!”

*

ОвOME што се, овако речито каже у овим пeсмама, желео бих одјека у ове Божићне дане, — дане беде, мраза и мртве тишине за бедне, замрзле и ућутале, а — на другој страни — дане топлих, великих соба које одјекују веселим жагором и трепере од стотине позлаћених свећица на украшеним јелкама. Ово су дани рођења Христова, који је дошао да донесе мир земљи и добру вољу међу људе, да их донесе *свима*; и који се дао распети на крст и за оне које распиње бес и за оне које туђ бес распиње на крст. Нека се први сете последњих!

Нека се они који нешто имају, сете оних који немају ништа, или скоро тако. Овај свет неправда које нас овде тако збуњују, не може ни један појединац исправити; бољитак зависи од висине на којој стоји цело друштво и његове вође. Али појединац има свој круг, у коме може дати мало радости ближњем у невољи и сиротињи. Радост често тако

мало кошта! Хоћете ли примера? Један чувени енглески филантроп обилазио је једног зимњег дана сиромашне крајеве Лондона. У једном углу у заветрини, видео је једног дечка који је нешто продавао да се исхрани. Пријатељ тужних и невољних ословио га је речима: „Врло је хладно, је ли?” с нежношћу у гласу и добрим осмејком. Дечко је погледао у његово добро лице и одговорио је: „Сад више није”. — Једна добра реч, — мали дар у новцу, — могу олакшати велики терет некога тренутка. Сто динара, — десет динара, — много је мање, и много више, но што изгледа. Ја ћу, за доказ, навести један свој поступак, на коме ће ми доктринари морала, биготни „проповедници апстракција”, замерити; али ја свесно одбијам сваки њихов прекор и сваку њихову противну напомену.

Било је то пре десет година, опет децембра месеца, једне мрачне и мочарне вечери, с маглом и лапавицом; електрично осветљење је у оно доба само чкиљило. Идући од Университета ка Позоришном тргу, на раскршћу код Класне Лутрије, чуо сам, даље од себе, као неко пригушено јецање или мрморење; у мраку, магли, и шуму улице, није било могућно распознати ни шта је ни откуда долази. Неколико корака даље, међутим, опазио сам, доле на тротоару, нејасну прилику човека у униформи, без ногу, који се по истопљеном снегу и блату полако вукао, јечећи врло тихо, за себе: „Што си ме родила, мајко!” Нисам ништа мислио у том тренутку; мисао је сама морала нешто мислити у мени; машио сам се само руком у џеп од капута, извадио десет динара, и дао човеку. Новчаница је случајно била нова новцата, и изгледала као да има двапут већу вредност. Човек је био тако зачуђен да је, без и једне речи поздрава или хвале, метнуо полако новчаницу у џеп, и полако пошао даље.

У својој мисли, кад сам је постао свестан, овако сам умовао. Помоћи овом човеку, право му

помоћи, није било могуће. Права помоћ је увек: подићи човека тако да може сам себи помоћи. То нисам могао. Али, помислио сам, — са тих десет динара, овај оболели богаљ, чија соба код куће извесно није много сувља, топлија и светлија од ове мрачне и влажне улице, — отићи ће сад у неку топлу каваницу, сешће покрај ватре, биће му топло, биће у друштву и жагору расположених људи, попиће коју каву, и које стакло вина или ракије, — да! вина или ракије; — и два три сата најмање *биће срећан*. Доцније, и у успомени!

Овај пример, у осталом, на коме би ми догматични идеолози могли замерити, наводим само симболично; он има да покаже са како се незнатним средствима може дати мало среће несрећнима.

Ретко је кад кривица до средстава. Кривица је до несећања. Треба се сетити.

Треба се сећати својих ближњих. Не бити „Мис Флора Мак Фривол и Гђа Пендек“. И, ако је могуће, помоћи да *и оне* спасу своју душу.